

**Radovan Tadej, *Zelena mala dumbrava*,
Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov”, Viškovo, 2023., 96 str.
ISBN: 978-953-7007-53-9.**

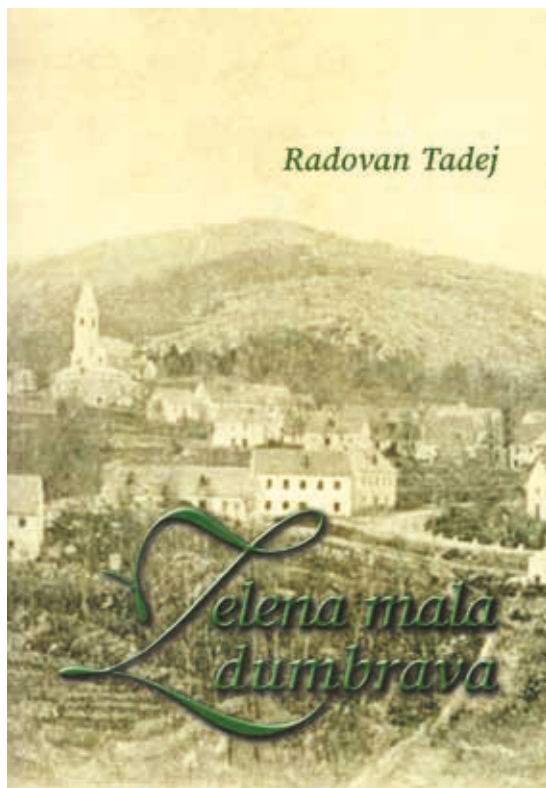
Na nešto manje od stotinu stranica stala je sva sila nematerijalne baštine zlobinskoga kraja. Knjižica *Zelena mala dumbrava* objavljena je 2023. godine u izdanju Ustanove „Ivan Matetić Ronjgov” iz Viškova. Autor Radovan Tadej posvetio ju je „svim generacijama Zlobinjara koji su u 30 godina postojanja svoga naselja [...] prenosili baštinu iz naraštaja u naraštaj” (Tadej 2023: 19).

Iz predgovora Branka Kukurina saznajemo o Tadeju kao „pravemu domaćemu čoviku” (Kukurin 2023: 5), zaljubljeniku u svoj zavičaj kojemu ovo izdanje nije prvijenac. Autor se, naime, već niz godina bavi prikupljanjem građe i objavljivanjem djela vezanih uz rodni

kraj, ali i vlastitih pjesničkih zbirki, što se vidi iz *Bilješki o autoru* na kraju knjige. I *Dumbrava* je nastala nakon godina istraživanja i prikupljanja usmene pjesničke građe zlobinskoga kraja te donosi nešto manje od 40 pjesama podijeljenih u nekoliko tematskih cjelina.

Nakon *Predgovora* slijedi tekst *O začaranoj šumi zlobinske usmene poezije* Vjekoslave Jurdane. Autorica nas поблиže upoznaje s usmenim pjesništvom toga kraja, stavljajući ga u širi kontekst Istre i Hrvatskog primorja kojemu pripada te u uži kontekst životnih prilika u kojima su živjeli oni koji su te pjesme stvarali. Njezin će prikaz i analiza biti od pomoći stručnjacima iz područja književnosti i hrvatskog jezika.

Autor nam se obraća *Uvodnim slovom* u kojemu objašnjava kako je prikupljao pjesme od 70-ih godina prošlog stoljeća pa sve do početka trećeg milenija; tada se *pivanje* još moglo čuti. Ističe kako pjesme nisu na zlobinskom jeziku, što je razumljivo za one pjesme koje su došle iz štokavskih sredina, no isto vrijedi i

za one nastale u Zlobinu. Poimence spominje pjevače i kazivače koji su pjesme kazivali i pjevali te na taj način omogućili autoru da ih zabilježi.

U nastavku slijedi opis prikupljenih pjesama. Pjesme su podijeljene prema temama, a inačice jedne te iste pjesme opisane su unutar istog poglavlja. Tako imamo poglavlje *Turkinjica* o pjesmi koja govori o djevojci na vojnom pohodu u kršćanskim krajevima, zatim *Umre Ive jedini kod majke*, za koju autor kaže da se tekst vjerojatno prenio iz dinarskog područja u naše primorsko pa se u tom slučaju mijenjala glazbena podloga. Slijedi *Dumbrava* o kojoj govore dvije pjesme, od kojih je jedna zabilježena u susjednom Hreljinu. Na primjeru pjesme o *jelinu* vidimo kako se i jezik mijenjao tijekom vremena jer *jelin*, naime, znači *jelen*, a malo tko danas zna da su se i mnoge druge riječi izgovarale drugačije nego danas (*Hriljin*, *žinsko*, *črljin*, *strpljin*, *lisica*...). Zabilježene su i dvije verzije pjesme *Sinoć spazih na zapadu* uz koje se donosi i melografski zapis, a zna se tko je pjesmu ispjevao, no ne zna se tko ju je napisao, kao što je to čest slučaj u usmenoj književnosti. Slijede pjesme o trideset momaka zabilježene u nekoliko verzija, više njih o ljubavnim nedaćama (*Tamo j' doli jedna lipa mlada*, *Divojka je ruže brala*...), rastancima (*Sad na razdiljenju*), ali i sreći između dvoje zaljubljenih (*Divojka junaku*...), dok neke opjevavaju istinite događaje (*Bušnul san divojku*). U knjižici možemo pronaći i rugalicu o krešišćanskim *tancima* i pjesmu *Dobro jutro, Metulja* u kojima se poimence spominju mještani. Autor donosi i pjesme koje su se pjevale uz neke poslove ili životne prilike, poput pjesme *Moj konjiću* koja se pjevala na kraju košnje ili pjesme *Milo se j' delila* koja se izvodila u trenutku izlaska nevjeste iz roditeljske kuće. Česta je tema pjesama odnos svekrve i snahe, što se jasno vidi u pjesmama *Zbogun mi, moje drago Ivane* ili *Oženi se Ive za divojku*. U zbirici ćemo pronaći i poznatu *Žažaru*, uglazbljenu i izvedenu na festivalu MIK 2003. godine.

Kratko poglavlje posvećeno je i braći Šubat koja su bila posljednji zlobinski par nekadašnjih pjevača *na tanko i debelo*. Taj se oblik pjevanja više ne čuje u Zlobinu od početka ovog milenija, stoga je zanimljivo pročitati kako su braća počela pjevati. Uz pjesme se nalaze i melografski zapisi preuzeti iz knjige Ivana Pavačića *Lusmarine moj zeleni*. Poglavlje je zaslužila i Dragica Kolombo *Gezina*: posljednja Zlobinjarka koja zna pjevati *po starinsku*. Uz pjesme koje je otpjevala nalaze se i melografski zapisi.

U posljednjim dvama poglavljima Tadej piše o instrumentima koji su se nekoć svirali u Zlobinu, a to su sopile i roženice te mijeh, dok su u slučaju kad nije bilo svirača starije žene *tinanajkanjem* oponašale sviranje velike i male sopile uz ritmično udaranje nogom po zemlji. S vremenom su prevlast preuzele tamburice i harmonika te su istisnule starinske instrumente, a potom i starinsko pjevanje *na tanko i debelo*. Autor stoga s razlogom zasebnim poglavljem odaje počast posljednjim zlobinskim sviračima na sopilama i *mihu* te ih poimence nabraja.

U *Epilogu* knjige autor spominje svoga krčkoga kolegu, sakupljača narodnog blaga Ivana Pavačića i njegovu knjigu kojom je također nastojao prikupiti što se prikupiti moglo od starih pjesama otoka Krka, a u koju je uvršteno i neko-

liko pjesama iz zlobinskoga kraja. Osim zapisa te dvojice autora, postoje i tonski zapisi pjesama koji se čuvaju u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Melankoličan je kraj knjige popraćen stihom: „Negda bilo sad se spominjalo. Više ni žeravice nij pod popelun. Jur je nij!?” (Tadej 2023: 88). Označava li interpunkcija !? ipak neku nadu ili poticaj/molbu nekome da se još ponešto pokuša učiniti za očuvanje tih starinskih običaja?

Autor prilaže i pregled pjesama i kazivača te godinu kada je pjesma zapisana. Na samom kraju nalazi se kratak *Pogovor* Vlaste Sušanj Kapićeve u kojemu se sažimaju obilježja i sudbina starinskog pjevanja u Zlobinu te se Tadeja naziva „zlobinarskim jadrom od spomeni” (Sušanj Kapićeva 2023: 95) koji je iz znatiželje i želje za očuvanjem zabilježio baštinu rodnoga kraja.

Oni koji se ne razumiju u starinsko pjevanje ili možda nemaju ideju kako zvuče starinski instrumenti toga kraja moći će to doživjeti slušajući materijal s priloženog CD-a. Riječ je o napjevima koji su bili emitirani u emisijama Radija Rijeke, ali i snimci pjevanja posljednje živuće zlobinske pjevačice, snimljenoj 2022. godine. Zanimljivo je čuti starinsko pjevanje i sviranje, čak i dio repertoara tamburaškog zbora koji je vrlo aktivan, no čujemo i zlobinski govor kazivača s kojima je autor razgovarao.

Iz zapisanih pjesama, odnosno pojedinih verzija iste pjesme vidimo kako se jezik mijenjao, ali i to da je svaki izvođač pjesmi dao osobni pečat. Osim što je autor zabilježio nematerijalnu baštinu svoga kraja koja je dijelom već zaboravljena, u knjižici se može naći mnoštvo zanimljivosti o zlobinskom kraju: tekstovi o pojedinim pjesmama upotpunjeni su pričama iz života Zlobinjana, onih koji su ostali u Zlobinu i onih koji su trbuhom za kruhom otišli u daleke zemlje, pa tako možemo dobiti dojam o tome koliko je ljudi zapravo napustilo rodni kraj i kamo su otišli. Ta se informacija često vidi i na fotografijama na kojima su nerijetko zapisani ime fotografskog studija i mjesto te država u kojoj se on nalazi. Tako možemo zamijetiti i ponešto o načinu odijevanja u određenom razdoblju i o načinu života općenito jer na priloženim fotografijama vidimo i slike seoskih kuća te ljudi u raznim prilikama.

Zaključno se može reći da ovakvih izdanja nikad dosta: neka ostave trag o nečemu čega više nema ili o nečemu što još uvijek nastoji opstati; neka potaknu i druge na bilježenje starine jer starini i precima uvijek se na neki način vraćamo, a neka omogućavaju i budućim generacijama, ako žele, da saznaju kako su živjeli njihovi stari, da to cijene i poštuju.

Ana Montan Velčić